

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИЧИН КОНФЛІКТІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Статтю присвячено питанню конфліктності в студентському середовищі. Здійснено спробу виявити, систематизувати і проаналізувати основні причини виникнення конфліктів у студентів. Відзначено, що окреслена проблема широко розкрита в наукових доробках сучасних педагогів і психологів. Підкреслено, що наявність конфліктів у студентському середовищі призводить до низки негативних наслідків: напруження стосунків між одногрупниками, зниження успішності навчання, відсутності мотивації до навчання тощо. На основі аналізу наукової літератури виділено основні причини міжособистісних конфліктів у студентському середовищі, а саме: наявність у студентській групі соціально незрілих осіб; відсутність свідомої дисципліни; низька мотивація до навчання; негативні риси характеру окремих членів групи; психологічна несумісність членів тощо; недоліки в організації навчального та позанавчального процесу; недостатня підготовленість, малодосвідченість викладачів з питань профілактики та управління конфліктом у студентській групі; недостатня моральна вихованість студентів, яка проявляється в грубості й неправдивості, неповазі до загальнолюдських цінностей, порушеннях правил спілкування; приниження власної гідності одногрупників; низький рівень культури мовлення; відсутність толерантності до поглядів інших тощо. У результаті дослідження виявлено, що основну роль у подоланні та профілактиці конфліктів у студентському середовищі мають відігравати викладачі, зокрема куратори. Профілактика конфліктів спрямовується на недопущення конфлікту або мінімізацію ймовірності його виникнення. За умови ефективної профілактики можна уникнути навіть найменших негативних наслідків, які можуть виникнути внаслідок конфлікту, що був вирішений конструктивно. Під час профілактики конфліктів у студентській групі доцільно застосовувати активні методи на кшталт ігрових психотехнік, тренінгових психотехнологій та аутотренінгів, методи групової психотерапії тощо.

Ключові слова: вища школа, студент, конфлікт, причини конфліктів, профілактика конфліктів.

Постановка проблеми. Зростання напруженості в сучасному суспільстві зумовлює збільшення конфліктів у всіх сферах життя, в тому числі навчання. Виникає необхідність усебічного вивчення конфлікту як соціально-педагогічного феномена з метою зменшення негативних наслідків і використання закладених у них позитивних можливостей для розвитку особистості студента. Зростанню конфліктогенних тенденцій у середовищі студентів сприяють як внутрішні, так і зовнішні умови соціально-економічного розвитку, адже молодь бере активну участь у суспільному житті, вибудовує стосунки з іншими соціальними групами, намагається зайняти свою активну позицію. Саме знання причин, що зумовлюють виникнення міжособистісних конфліктів, дає змогу розробити комплекс методів, спрямованих на їх профілактику та формування навичок успішного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних науковців, які досліджували питання розвитку молодіжного середовища, варто відмітити дослідження І. Бежа, Г. Ващенко, Т. Глазко, Р. Купчинова, С. Лапаєнко, Н. Нікіфорова, С. Омельченка, Н. Паніної, Н. Романової, Т. Титаренко, О. Яременка та ін. Із зарубіжних учених проблеми молодіжного середовища вивчали

Х. Данеш, К. Гланз, М. Левіс, Г. Маклауен, Б. Рімер, Д. Хамбург, Л. Хей, Р. Фішер та ін.

Тема конфліктів завжди приваблювала дослідників і вивчалася представниками різних психологічних напрямів як у зарубіжній, так і у вітчизняній психології. У психології найбільш актуальними є розробки представників різних наукових підходів: психоаналітичного (А. Адлер, З. Фрейд, К. Юнг); соціотропного (У. Мак-Даугалл, С. Сігеле); етологічного (К. Лоренц, Н. Тінберген); теорії групової динаміки (Д. Креч, К. Левін); фрустраційно-агресивного (Д. Доллард, Н. Міллер); поведінкового (А. Басс, А. Бандура); соціометричного (Г. Гурвіч, Дж. Морено,); інтеракціоністського (Т. Шибутані, Д. Шпігель) та ін.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури і проведеного опитування охарактеризувати причини виникнення конфліктів у студентському середовищі.

Виклад основного матеріалу. Студентство через специфіку свого соціального становища перебуває на піку соціальних суперечностей і конфліктів у будь-якому сучасному суспільстві. Передусім як суб'єкт суспільних відносин воно здійснює пошук власної соціальної ніші, перебуває в процесі досягнення власного статусу, далеко

не одночасно досягаючи стійкого становища в різних сферах суспільного життя.

Міжособистісні конфлікти можна розглядати як зіткнення осіб у процесі їхніх взаємин. Такі зіткнення можуть відбуватися в різних сферах (економічній, політичній, виробничій, соціокультурній, побутовій тощо). Міжособистісний конфлікт захоплює людину, загострюються всі протиріччя, незгоди, розбіжності думок та оцінок. Також посилюється психічне напруження, емоційне збудження, тривожність, загострюється почуття образи, незадоволення від неотриманої цінності, недосягнутої мети, поганої оцінки. Психічне напруження учасників конфлікту взаємно збуджується та поширюється на всі спільні галузі їхніх взаємин [5, с. 123].

Причини конфлікту – це явища, події, факти, ситуації, що передують конфліктові та викликають його за певних умов діяльності суб'єктів соціальної взаємодії. Спостереження з погляду конфліктології показують, що 80% конфліктів виникає незалежно від бажання їх учасників. Відбувається це через особливості нашої психіки, тому що більшість людей або про конфлікти не знає, або не надає значення конфліктогенам.

Основну роль у виникненні конфліктів відіграють так звані конфліктогени. Цей термін означає «те, що сприяє конфліктові». Конфліктогенами називають слова, дії (бездіяльність), що можуть призвести до конфліктів [1, с. 67].

Сутнісна природа конфлікту визначається в контексті теорії людських потреб, одним із авторів якої є К. Ледерер. Ця теорія відображає мотиваційний підхід до вивчення причин конфлікту. Основним у теорії є положення, що всім людям і спільнотам властиві універсальні соціальні потреби, до яких належить потреба в безпеці, визнанні, ідентичності, незалежності в прийнятті рішень, самореалізації й розвитку власного соціокультурного потенціалу. В основі міжособистісних конфліктів, отже, лежить фрустрація (психічний стан, викликаний об'єктивними труднощами, які неможливо подолати на шляху досягнення цілі). У цьому контексті виникає запитання: що є причиною конфліктних ситуацій – природа людських потреб чи брак засобів для їх задоволення.

У середовищі студентів постійно йде процес самоствердження в групі. У цей час на мотивацію їхньої поведінки великий вплив чинять темперамент, риси вдачі й рівень вихованості. Дослідники вказують, що студентів характеризує загострене почуття власної гідності, максималізм, категоричність та однозначність етичних критеріїв, оцінювання фактів, подій, своєї поведінки. Властиві цьому періоду раціоналізм і небажання приймати все на віру створюють недовіру до старших, у тому числі й до викладачів вишів. До старших курсів міжособистісні взаємодії студентів набува-

ють більш усвідомленого характеру, відбувається формування мікрогруп за принципом міжособистісної сумісності, в яких міжособистісні конфлікти стають рідкісним явищем. Конфлікти вирішуються самими студентами, але можуть закінчуватися розривом відносин.

Конфлікти можливі не лише серед студентів, а й між студентами та викладачами. Найпоширеніша причина таких конфліктів – неадекватність оцінки знань студентів. У таких ситуаціях суб'єктивною стороною можуть виступати необ'єктивні претензії студента на вищу оцінку й суб'єктивність викладача, що занижує оцінку студенту. Є викладачі, які майже ніколи не ставлять оцінку «відмінно», вони переконані в тому, що досконало знають предмет тільки вони самі. Такий викладач постійно перебуває в конфліктній ситуації зі студентами. На оцінку можуть впливати особисті якості студента, його поведінка на лекціях і практичних заняттях (репліки, сперечання, вступи до суперечок).

Усю сукупність причин конфліктів, які представлені в сучасній науковій літературі, можна розділити на чотири великі групи:

1. Причини, які мають соціально-психологічний характер (наявність у студентській групі соціально незрілих осіб; відсутність свідомої дисципліни; низька мотивація до навчання; негативні риси характеру окремих членів групи; відсутність найпростіших знань із психології; психологічна несумісність членів тощо).

2. Причини, які мають організаційний характер (недоліки в організації навчального та позанавчального процесу; недостатня підготовленість, малодосвідченість викладачів з питань профілактики й управління конфліктом у студентській групі).

3. Морально-етичні причини (недостатня моральна вихованість студентів, яка проявляється в грубості й неправдивості, неповазі до загальнолюдських цінностей, порушеннях правил спілкування; приниження власної гідності одногрупників; низький рівень культури мовлення).

4. Релігійні та політичні причини виявляються в різноманітті світоглядних поглядів студентів і відсутності толерантності до поглядів інших. Особливо ця причина актуальна сьогодні – у період загострення політичних проблем.

Для переходу конфліктної ситуації в конфлікт необхідний якийсь поштовх. Таким поштовхом зазвичай буває внутрішня або зовнішня спонuka. Такими можуть бути зневажливий жест, міміка, грубе різке слово, образливі висловлювання, приниження гідності, упереджене ставлення до особистості тощо. При цьому найбільш активними збудниками є слово та інтонація.

Нами здійснено спробу виявлення рівня конфліктності студентів на основі використання методики «Рівень конфліктності особисто-

сті». Результати опитування серед 54 студентів Чорноморського національного університету імені Петра Могили спеціальності «Соціальна робота» продемонстрували, що більшість респондентів (36%) мають високий рівень конфліктності, тобто відстоюють свої права, незважаючи на думку інших. Вище за середній і середній рівні мають (28%) опитаних, ближче до середнього, на жаль, лише 8%. Тобто, як ми бачимо, має місце наявна картина конфліктності, якій мають запобігти дії викладачів, а саме кураторів. Куратори мусять допомогти студентам адаптуватись до нових умов, налагодити стосунки в групі.

З метою визначення виховних заходів, які були б корисними для запобігання конфліктам у студентському середовищі, нами проведено анкетування серед викладачів і студентів. Зокрема, результати письмового та усного опитування показали, що основними пропозиціями викладачів є введення до спецкурсу «Вступ до спеціальності «Соціальна робота» питань стосовно організації навчальної діяльності студентів, особливостей їхньої нової соціальної ролі; залучення студентів до організації та проведення заходів, спрямованих на полегшення процесу адаптації (Дні здоров'я, тематичні брейн-ринги, вікторини, стінгазети тощо); виховний вплив на студентів (кураторські години, індивідуальні бесіди, запрошення студентів старших курсів, перегляд тематичних відеофільмів); узгодження тематичного змісту дисциплін з метою наповнення їх відповідним змістом, проведення серії тренінгових занять на згуртування групи, круглі столи з викладачами кафедри і студентами старших курсів тощо.

Отже, конфлікт – це усвідомлювана суперечність, яка характеризується протиборством конфліктуючих сторін. Конфлікти виникають на ґрунті протилежності інтересів, соціальних установок і спрямованості особистості залучених у конфлікт людей. Під час дослідження конфліктів у міжособистісному спілкуванні студентів важливо виявити не тільки об'єктивні чинники виникнення конфлікту, котрі, як правило, можна відносно легко виявити й розпізнати шляхом спостереження або анкетування, а й суб'єктивні, дослідження яких можливе тільки за допомогою особистісних опитувальників, проективних методик.

На основі аналізу наукової літератури можна виділити декілька причин міжособистісних конфліктів, що створюються в молодіжному середовищі (студентській групі), а саме: рівень інтелектуального розвитку, ментальний досвід, внутрішній світ, цілісний Я-образ, самовизначення в життєвих

і професійних планах, вимоги реального життя, які не завжди відповідають власним уявленням, наявність чи відсутність самоповаги, порушення процесів адаптації та соціалізації; недостатня сформованість внутрішніх регуляторних механізмів особистості; різні форми проявів агресії (прямой і непрямой); ухилення від чіткого означення об'єкта конфліктної взаємодії, що призводить до заміни її об'єкта на предмет; недостатній розвиток емпатії як наслідок підвищеного рівня ригідності особистості; стійкі фрустраційні реакції як наслідок ригідності у вирішенні конфліктних ситуацій; порушення структури колективної взаємодії тощо.

Висновки і пропозиції. На основі аналізу наукової літератури ми виділили декілька причин міжособистісних конфліктів, що створюються в молодіжному середовищі (студентській групі), а саме: наявність у студентській групі соціально незрілих осіб; відсутність свідомої дисципліни; низька мотивація до навчання; негативні риси характеру окремих членів групи; відсутність найпростіших знань із психології; психологічна несумісність членів тощо; недоліки в організації навчального та позанавчального процесу; недостатня підготовленість, малодосвідченість викладачів з питань профілактики й управління конфліктом у студентській групі; недостатня моральна вихованість студентів, яка проявляється в грубості й неправдивості, неповазі до загальнолюдських цінностей, порушеннях правил спілкування; приниження власної гідності одногрупників; низький рівень культури мовлення; відсутність толерантності до поглядів інших тощо. Саме знання цих причин допоможе викладачам здійснювати активну профілактичну діяльність з метою запобігання конфліктам серед студентів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розроблення ефективних заходів профілактики конфліктів у студентському середовищі.

Список використаної літератури:

1. Ващенко І.В., Антонова О.Г. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання: навч. посіб. Київ: Знання, 1998. 220 с.
2. Дмитриев А.В. Конфликтология. Москва, 2000. 245 с.
3. Загальна конфліктологія: навч. посіб. / під заг. ред. І.В. Ващенко, С.П. Гіренка. 2-ге вид., доп. Харків: Оригінал, 2001. 384 с.
4. Амелин В.Г. Социология конфликта. Москва, 1992. 149 с.
5. Уткін Е.А. Конфликтология. Теория і практика. Москва: ЕКМОС, 2000. 235 с.

Faichuk O. Characteristics of the conflicts causes in the student environment

The article highlights the aspect of conflict in the student environment. The author tries to identify, systematize and analyze the main causes of conflict among students. It is noted that the outlined problem is widely disclosed in the scientific developments of modern teachers and psychologists. The article shows that the presence of conflicts in the student environment leads to many negative consequences: the stress of relationships between the group members, the reduction of the success of the studies, the lack of motivation to study, etc. Analysis of scientific literature demonstrates the main causes of interpersonal conflicts in the student environment: the level of intellectual development of students, mental experience, the inner world, self-determination in life and professional plans, the requirements of real life, the presence or absence of self-esteem, violation adaptation and socialization processes; insufficient formation of internal regulatory mechanisms of the individual; various forms of aggression (direct and indirect); evasion from a clear definition of the object of conflict interaction; insufficient development of empathy as a result of increased level of rigidity of the individual; persistent frustration reactions as a result of rigidity in the resolution of conflict situations; violation of the structure of collective interaction, etc. As a result of the study, it was found that teachers, especially tutors, play a main role in overcoming and preventing conflicts in the student environment. Conflict prevention is aimed at preventing conflict or minimizing the likelihood of its occurrence. The effective prevention can alert even the smallest negative consequences. The conflict's prevention in the student group includes active methods such as game, trainings and autotrenings, methods of group psychotherapy, etc. The tutor must explain to students different ways of conflict solving (dialog, cooperation) and different consequences of conflict.

Key words: high school, student, conflict, causes of conflicts, prevention of conflicts.